

לייפציג היא עיר הספרים, אך חנות הספרים העתיקה שממול עוסקת פחות במוסיקה מאשר בשאלות דיומא, כגון המטריאליזם הדיאלקטי וההיסטורי, תורת מרקס - "הקפיטאל", שייתכן ובקרוב יצברו ערך ענתיקווארי משלהם. רציתי להשיג עבור קורט את "שירי הגרזום" מאת כריסטיאן מורגנשטרן, מורה תיכון מסוף המאה הקודמת, שמצא את ייעודו בחיבור שירת אבסורד (אולי בסגנון דני סנדרסון בשירי 'כוורת' - "כאן קבור הכלב" ועוד), וזכה להתלהבות רבה של בני נוער בדורות הבאים. בעיר הספרים לא ידעו עליו. מצאתי אותו לבסוף בפרנקפורט, בחנות ענתיקות, במדף החפצים השכוחים... פנינו לכל-בו הגדול שמעבר לרחוב, בית פינה גדול, עם שלוש קומות והרבה חלונות ראויה. בפנית הבית, מתחת לגג התנוסס סמל הבית בצורת מגן, מעשה טיח, ועליו הכתב באותיות קידוש לבנה בְּר - 1898. ללא ספק, בית מסחר יהודי לשעבר. השלט מעל הכניסה הצביע על הבעלות החדשה: HO (Handels Organisation) - אירגון הסחר הממלכתי, הסחר הרשמי היחיד שכשר ומותר. הסתכלנו בחלונות הראווה. מה שהוצג לראווה קשה לתיאור יבש ומפוקח; זהו עלבון לציבור קונים אינטליגנטי, הניסיון לשכנעו, שזו רמת המוצרים שלה יוכל לצפות כשברצונו לערוך קניות. הלבוש המוצג נראה בעיניו ובאיכות ירודה כשל מפעל טקסטיל מפגר בקונו העלית. פה ושם משהו טוב יותר. פופי מצאה בחלון ראויה אחד פיג'אמה לילדה בגילה של ביאנקה. הזדמנות לקניית מתנה מעבר למסך הברזל. סקרנים נכנסנו. "כלי מיטה והלבשת לילה בקומה השנייה, בבקשה". המעלית לא פעלה; לא עליתי עם פופי ומטה. כעבור כמה דקות חזרו השתיים, מבזדחות מאד. הסבירו להם, שסחורה המוצגת בחלון ראויה אינה למכירה, היא לתצוגה בלבד. וגם נמצא שהמדפים למעלה היו למעשה ריקים מכל סחורה; הקונה הצנוע ביותר לא היה מוצא על מה להוציא את כספו. וכך היה המצב גם בשאר המחלקות בכל-בו בְּר, שלבטח ראה ימים טובים יותר. אבל כזה היה המצב ברוב החנויות שעברנו לידן. לא בכלן; לייפציג הייתה, מאז ומתמיד, מרכז לסחר בפרוות; הפרוות, מכל הסוגים, בחלונות הראווה הוצגו כולם בסמין ה-5; כדי שיבינו את הרמז, הסביר פתק שני - "ליצוא בלבד". הוא הדין בחנות צעצועים, High Tech, מודלים של רכבות, ספינות, מטוסים, בדיוקנות מרבית, מתכת, עם מנועים אמיתיים, ברמה המחווירה את כל תעשיית צעצועי הפלסטיק האמריקאית והיפנית באיכות וביופי. אך גם כאן מרמז שלט לקונה התמים, שאולי לא הרחיק לכת די הצורך בדמיונו, שלא יזכה לרכוש פלאים אלה בפנים הארץ.

ניסינו להתחקות על מצב חנויות המכולת. תורים לא נראו בשום מקום, לשום דבר. ההיצע בחנויות המכולת היה דומה לרמת הצרכניות במושבי העולים בשנות ה-50. מצרכים בסיסיים נמכרו ללא הגבלה; אין מחסור בלחם - לפעמים, באופן זמני, חסר פרט זה או אחר. בירקות התמונה הייתה שונה. במערב גרמניה, בעונת החורף 80% מהירקות המוצעים הם יבוא. כאן הוצעו רק 20% הנותרים, המעט, אשר חקלאי מזרח גרמני מסוגל לייצר בחודשי החורף. אפשר היה לסכם את הshopping-window - שלנו ב"לא נעים - לא נורא". מילאנו את מיכל הטויוטה שלנו בדלק מזרחי עבור אוסט-מרק ללא קבלה ויצאנו לדרך מזרחה, ליעד הבא - וריצן. ללינה הוזמנו חדרים בברלין המזרחית, הפעם ב-"GRAND", חמשה כוכבים ו-DM 300 ללילה לחדר, לינה פרוליטארית. "זה מה שיש", אמרו לנו; לך תבדוק.

הדרך לוריצן חוצה את לב לבה של גרמניה המזרחית, אותו חלק, שבפוליטיקה הגרמנית, לאחר הקמת הרייך, אהבו לכנות "Ost-Elbien", "מזרחה מהאלבה". חבלי ארץ זו, בעיקר ברנדנבורג ופומרניה (ברנדנבורג: "קופסת החול של הממלכה הרומית הקדושה"), נראו כסמל הפיגור והנכשלות הכלכלית, חבית ללא תחתית לסיוע לחקלאים הסובלים, קרי - ליונקרים (חלילה לא רבבות האיכרים הזעירים, עובדי אדמה קשי-יום), אותה אצולה המחזיקה בקרקעות ובחוות הגדולות, המתמידות בהפסדים ע"י ניהול כושל והמזל הרע של הבעלים ליד שולחן הקלפים והרולטה בבאדן-באדן. ממשלות וויימאר הזרימו מיליונים ככספי סיוע לכיסם של חקלאים כושלים אלה, מתנגדי המשטר הקיצוניים ביותר ולבסוף אף תומכי היטלר.

עם הכיבוש הרוסי הוסיף המשטר הקומוניסטי, בהתאם לתורתו של לנין, חשמל לסוציאליזם והחל לעבד את חוות האצולה כסובחוזים ובמונוקולטורה (חוות עם גידול אחד), שתוצאותיהם לא מעודדות ביותר, במקרים אחדים אף תוצאות הרסניות. אתאר סיפור של חוות ענק, דרומה מברלין, חווה לגידול חזירים באורח 'תעשייתי': ודאי הציפו את השוק במזרח עם התוצר העצום של יותר ממיליון ראש לשנה. אלא שהמתמטיקה שלהם לא התייחסה לפרט אחד חשוב בתהליך הייצור: מה לעשות בכמות הפרשות העצומה שהצטברה בהזקת עדר בעלי חיים בהיקף כזה. לעיבוד כמויות הפרשות כאלו, דרושה תעשייה לעצמה, שתוכל לנצלן גם